

cupi, & mund de sepeliri. Pertinet etiam hic ad pro-
bandam resurrectionis fidem, vt Beda, Theop. &
Euthy. adnotarunt. Nam si nomen non fuisset se-
pulchrum, dicere Iudei potuissent non Christum,
sed alium, qui eodem loco sepultus fuisset, resurre-
xisse. Si diuersi fuerint lapidibus, discipulos sus-
focis lapidibus Christum furatos fuisse, quod cu
in rupe excisum esset, dicere non poterunt, vt Hi-
er. & Beda obseruauerunt. Eodem spectat, quod sta-
tim addit Euangelista, Et aduoluit saxum magnum ad
ostium monumenti, ne quis causari posset Christum,
cum mortuus nodum esset, remoto lapide de sepul-
chro euasisse, aut discipulos aperto monumento,
cum facile aperiri posset, furatos fuisse corpus, &
Origenes indicauit. Describit hoc loco Beda Christi
monumentum ex eorum fide, qui suo tempore
religionis causa Hierosolym. ibant. De monumento
inquit, Domini fuerant, qui nostre etatis tempore de Ier-
osolymis uenerunt, quod domus fuerit rotunda, de subaen-
te rupe excisa, ante altitudinis, vt intro conspiciens homo
vix manu extenta culmen posset attingere, qua habet in-
troitus ab oriente, cui lapsus ille magnus aduolatus, atque im-
positus est, in cuius monumenti parte Aquilonari sepulchru
ipsum hoc est locus Domini corporis de eadem petra factus
est, septem habens pedes longitudinis, trium vero pal-
marum mensuram a cetero paruum altius eminentem. Quiri
delicet locus, non desuper, sed a latere meridiano per to-
num parulis est, uetus corpus inferebatur, color autem e-
iusdem monamenti, ac oculi rubicundo, & albo dicitur
esse permixtus.

Descriptio
sepulchri
Christi ex
Beda.

61. Erant autem ibi Maria Magdalene. Vide ver. 56.
Et altera Maria. Mater Iacobi, & Iose, de qua ver-
su 56. dicitur est; eam. n. hoc loco alterius Marie
nominem intelligendam esse ex Marco 15. 47. perspi-
cuum est. Solec ita Matth. loqui, vt cum Marias no-
minat, Magdalene primo loco nomen exprimat,
alteram autem Mariam dicit Iacobi & Iose matrem
intelligens, vt c. 28. u. Quod illic, cum Christus sepe-
liretur ha mulieres agerent, ex Marco 15. 47. & c. 6. u.
& ex Luca 23. 55. colligitur, nempe obseruabant, v-
bi Christi corpus poneretur, vt elapsio sabbathi die
rediret, & illud vgerent.

62. Altera autem die, qua est post Parasceuen. Id est
die sabbathi, quo eo anno Iudaei Pascha etiam cele-
brabant, vt a nobis c. 26. 2. probatum est.

Conueniunt principes sacerdotum, & Pharisaei ad
Pilatum, quoniam in sabbathi nimis etiam superstitiosa
obseruatione totam religionem ponere videbantur,
Christi odio obsecrati sabbatum violant, nec
enim licebat illis aut lege, aut ipsorum traditionibus
die sabbathi, eodemque Pascha adire iudicem,
milites petere, ad monumentum armatos duere,
sepulchrum obfirmare.

63. Recordati sumus. Maluit suam negligentiam
& obliuionem accusare, quam videri in custodiendo
homine iam mortuo minus esse seduli. Dieunt
n. quasi prius recordati non fuissent, Recordati su-
mus, ne Pilatus mirari posset, eos initio militarem
custodiam non petuissent, nunc eam sepulto iam
Christo postulare.

Quia seductor ille dixit adhuc uiuens. Sic Christi
appellabant, quod ipsorum iudicio seducere et popu-
lum, sicut nunc haeretici Catholicos, quia veritatem
docent, seductores vocant. Ioan. 7. 12. murrur,
inquit, multum erat in turba de eo: quidam enim dice-
bant, quia bonus est, alii autem dicebant Scribae scilicet
sacerdotes: & Pharisaei non, sed seducit turbas.

Catholici
ab haereticis
exemplo
Christi se-
ductores ap-
pellantur.

Post tres dies resurgam. No dixerat Christus se post
tres dies, sed tertia die resurrecturum esse, supra c.
16. 21. & 20. 19. Itaque placet mihi eorum sententia, qui
hoc loco post tres dies pro intra dies, aut, vt Latine di-
cimus, tertio post die interpretantur. Sic, n. intelli-
gendum esse ex eo manifestum est, quod si sacerdo-
tes, & Pharisaei aliter intelligenti. Christum non
nisi post tres transactos dies resurrecturum dixisse

A non erat, quod timerent, ne forte spatio illo trium
dierum discipuli eum furarentur. Nec, n. eos ante
diem a Christo dicitur eam furatos esse creden-
dum erat. Deinde no solum tribus illis diebus, sed
multietiam post sepulchrum custodiri curauisse,
cum, qui post tertium diem se resurrecturum dice-
bat, non significaret statim post tertium die, sed non
ante tertium diem esse resurrecturum atque eodem
modo, quo apud Marcum 8. 31. Christus dicit, in-
telligendum est. Oportet filium hominis pati multa, &
reprobati a senioribus, & a summis sacerdotibus, & Scri-
bis, & occidi, & post tres dies resurgere.

64. Inbe ergo custodiri sepulchrum vsq. in diem tertiu.
Quemadmodum paulo ante cum dixerunt Chri-
sti dixisse, post tres dies resurgam, illud post non signi-
ficabat tres dies transactos esse oportere, antequam
resurgeret: ita hic, cum dicitur, vsq. in diem tertium,
illud vsq. non significat initium, vt Iose, sed finem
rei diei, quasi dicant, iube custodiri sepulchrum,
donec tertius dies transactus sit.

Ne forte veniant discipuli eius, quod quida
non satis congruo, vt mihi videtur, sensu vertunt,
nequando, cum enim verumque dicto significet, ma-
gis conuenit in hunc locum ne forte, quam ne quan-
do, cum non dubitent sacerdotum, & Pharisaei de
tempore, sed de facto. Sciebant etenim discipulos
si furaturi corpus Christi erant, intra tres illos dies
fuisse furatos, ceterum aut furaturi essent, dubi-
tabant, quod explicat, ne forte veniant discipuli eius.

Et resurget eum. Gradatim resurget, quod de
ad participium inchoate, venientes, & ad verbum
resurgetur fuerunt eum reserri pot, aut vt sensus sit, ne
forte noctu venientes, aut forte noctu fuerunt,
quamquam eodem tempore, & venturos, & futuro-
ros crederent, nihil inter est, quomodo verba iun-
gantur.

Et dicant plebi, surrexit a mortuis. Quasi dicant, no-
bis & hominibus elegantibus atque peruditius id dicere
non audebit minime eredituris, sed imperitiam et
tutudinis, quae facile omnibus rumoribus idem ha-
bet. Solebant n. Iudaei dicere, & de nobis nunc ha-
reticiae sunt, Christo non nisi rudes, & imperitos
homines credere. Ioan. 7. 47. 48. 49. Responderunt er-
go eis (Pharisaei) numquid & vos seduli estis: numquid ex
principibus aliquo credidit in eum, aut ex Pharisaeis? sed
turbas haec, quae non nouit legem, maledicti sunt.

Horatio
obtinuit
dicitur
vnde Calo
iucis ipse.

Et erit nouissimus error peior priorum. Priorum erro-
rem vocat, quod Christus adhuc uiuens multa per-
suasisset factis, vt illi interpretantur, diabolica
virtute miraculis se filium esse Dei, non simum vero, si
discipuli populo persuadent a mortuis eum resur-
rexisse, quem ideo prior peiorum fore dicunt, quod
in posteriori prior error contineretur error. Nam
si homines sibi persuasissent a mortuis Christum
resurrexisse, quod omnium difficillimum erat, faci-
lius omnia quae uiuens docuerat, vera esse credi-
dissent.

65. Habebis custodiam. Quidam milites, qui tem-
pli custodiebant, intelligunt, fuisse n. aliquos, qui
templu et armati custodirent, nequa vis inferretur,
Ex eo intelligitur quod inter alios templi ministros
erat, sed id est Dux etiam connumeratur Luca 22.
4. 52. Putant ergo Pilatum respondere, habebis custo-
diam, quasi dicat, quid opus est, vt militarem custo-
diam, quasi dicat, cum vos et milites habeatis, qui
sepulchrum custodire possint? Probate non possu-
interpretationem. Quod n. opus erat, vt sacerdo-
tes ad Praefide milites peterent, si milites ipsi, quos adhi-
bere possent, habuissent. Aut ergo non habebant,
aut si habebant, vt diximus in templo, ius custodi-
endo templo adieci erant, vt alium in vsum adhi-
beri non possent. Praeterea si de Iudeis milibus,
qui templum custodiebant, Pilatus loquutus fuisset,
cum dixisset, habebis custodiam, certum vique esset,
& indubitatum eos milites, qui sepulchru custodie-
runt, non

runt, non solum Iudaeos, sed etiam ex sacerdotali
genere fuisse. Nec enim alii custodiendi templi cu-
ram habebant. Quid ergo opus fuisset, vt post re-
surrectionem principes sacerdotum milibus, &
Iudeis, & sacerdotibus copiosam, vt ait Matthaeus
cap. 28. 11. pecuniam p. licerentur, vt mentiretur
Christi discipulos de mentibus se venisse, ac de
sepulchro fuisse corpus sponte enim sua men-
turi fuissent. Alii Graecum verbum ita inter-
pretantur, quasi imperandi modus sit, habete cus-
todiam, quod nihilo mihi magis placet. Praesen-
tis ergo temporis indicandi modi verbum est, quo
Pilatus non imperat, non dicit eos custodiam ha-
bere, sed cōcedit, vt habeant, quasi dicat, quicquid
ergo militum habeo, in vestra est potestate, ita, custo-
dite scitis, & re, & carmine Iuuenecus exprimit.

Lib. 4. E-
anz. hist.

Et Pilatus ad haec milites permittit, inquit,
Seruare, vt vultis corpus tellere sepulchrum.
66. Illi autem abentes numerunt sepulchrum. Mi-
lilibus. Idem enim verbum est, & quod quo pau-
lo ante & sacerdotum verb. 64. cum a Paulo peteret,
vt sepulchrum custodiret, & Pilatus ver. 65. cum
reponeret. Itaque, custodite sicut scitis, vsi sunt. Itaque sic
verba iungenda sunt, quae hyperbato sunt separa-
ta; illi autem abentes numerunt sepulchrum signantes
lapidem cum custodibus, vt extrema versus verba a pri-
mis copulerunt, numerunt sepulchrum cum cus-
todibus signantes lapidem, vt supra c. 28. 11. dicitur,
cum ante lapidem obfirmasset; alioque nimirum

CAPVT XXVIII.

1. **V**ESPERE autem sabbathi, qua lucefcit in prima sabbathi, venit Maria Magdalene, &
altera Maria videre sepulchrum. 2. Et ecce terra motus factus est magnus. Angelus
enim Domini descendit de caelo: & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. 3. E-
rat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix. 4. Pre timore au-
tem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. 5. Respondens autem angelus dixit mulieribus:
Nolite timere, quod Iesum, qui crucifixus est, queritis: 6. Non est hic; surrexit enim,
sicut dixit. Venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus. 7. Et cito euntes, dicite discipulis e-
ius, quia surrexit: & ecce praecedit vos in Galileam: ibi eum videbitis, ecce praedixi vobis. 8. Et exie-
ritis cito de monumento cum timore, & gaudio magna, currentes nunciare discipulis eius. 9. Et ecce Ie-
sus occurrit illis, dicens: Aue, illa autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum.
10. Tunc ait illis Iesus: Nolite timere. Itē, nunciate fratribus meis, ut eant in Galileam, ibi me videbunt.
11. Quae cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nunciauerunt principibus
sacerdotum omnia, quae facta fuerant. 12. Et congregati cum senioribus consilio accepto, pecuniam co-
piofam dederunt milibus. 13. Dicentes: Dicite quia discipuli eius nocte venerunt & furati sunt eum,
nobis dormientibus. 14. Et si hoc auditum fuerit a praefide, nos suadebimus ei, & securus vos faciemus.
15. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et diuulgatum est verbum istud apud Iudaeos us-
que in hodiernum diem. 16. Vnde cum discipuli abierunt in Galileam in montem, ubi consue-
rat illis Iesus. 17. Et videntes eum adorauerunt: quidam autem dubitauerunt. 18. Et accedens Iesus
locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. 19. Euntes ergo docete omnes
gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: 20. Docentes eos seruari omnia, quae
cumq. mandauimus vobis: & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq. ad consummationem saeculi.

Mar. 16. & 28
Luc. 24. & 11

Mar. 16. d
13.

IN CAPVT XXVIII.

1. **V**ESPERE autem sabbathi, qua lucefcit in prima
sabbathi. Hic locus ideo omnium interpre-
tum sententia difficillimus indicatur, quod & ip-
sa per se verba obscura sunt, & neq. alii Euangelistae
cum Matthaeo, neq. ipse secum Matthaeus neg in-
ter se alii, neq. Marcus ipse secum conuenire videat-
ur. Scribit Matth. vt videtur, mulieres vesper
sabbathi ad sepulchrum venisse. Scribit Marcus
16. 2. tranfido iam venisse sabbatho, valde, inquit,
mane, orto iam sole. Scribit Lucas 24. 1. valde diuiculo
venisse. Scribit Ioannes 20. 1. venisse mane, cum ad-
dus essent tenebrae; ita vt tres alii Euangelistae Mat-
thaeo repugare videantur, tum etiam ipse sibi; cu-
genim dixisset mulieres vesper sabbathi ad sepul-
chrum venisse, eodē loco dicit, qua lucefcit in prima
sabbathi, in diea matutinū fuisse repus. Ceteri vero

E inter se Euangelistae ideo videntur dissentire, quod,
cum Marcus dicat orto iam sole, ad sepulchrum ven-
nisse. Lucas dicat valde diuiculo, & paulo infra ver-
22. ante lucem, quod idem Ioannes dicit, cum adhuc
tenebrae essent, pugnare etiam secum ipse videtur
Marcus, quod cum dicat valde mane ad monumen-
tu venisse mulieres, statim addat orto iam sole. Nec
enim valde venterunt mane, quo orto iam sole ve-
nerunt. Quae inter Matthaeum, & ceteros Euange-
listas videtur esse dissensio, sic a nonnullis expli-
catu auctoribus, vt dicant easdem mulieres, non se-
mel, sed bis, aut etia sapius excitante, sollicitantibus
singulari in Christum studio ad sepulchrum ven-
nisse. In qua sententia & Hieronymus, in commentu
& Dionys. Alexand. in epist. ad Basilidem fuisse
video. Alii quater venisse putant, vesper, vt Mat-
thaeus

tham ait; *mane cum aduocentibus essent*, ut ait Ioannes profundo aduoc dilecto seu pale dilecto, ut scribit Lucas; & *orto iam sole*, ut dicit Marcus. Itaq; quatuor Euangelistas quatuor diuersa tempora, quibus mulieres ad sepulchrum venerunt, descripsit. Athanasius quatuor. 90. At ita Mathaeus, Marcus, & Lucas loqui videntur, ut aduentum illum ad monumentum mulierum matutinum primum fuisse significent, & id sumus verus 3. copiose probatur. Alii alias putant fuisse mulieres, quae ut Mathaeus ait, vespere sabbathi ad monumentum venerunt alias, quae, ut idem dicit, lucefcente iam prima sabbathi; & quia obici poterat vnam earum, quas vespere; & earum, quas mane ad sepulchrum Mathaeus venisse indicat, ab eodem Mathaeo Magdalenam appellari, quemadmodum & ab aliis tribus Euangelistis appellatur, quae mane venisse dicitur; duas fecerunt Magdalenas, quarum altera vespere, altera mane venerit. Sic Ambrosius, lib. 10. commentum in cap. Lucae 24. quaestionem explicat, & Eusebius, & alii apud Anastasium. Ceterum vnam tantum fuisse Magdalenam, & constans omnium opinio est, & ex Mathaeo cap. 27. 56. & ex Marco c. 15. 40. & 16. 1. & ex Luca cap. 8. 2. 3. & cap. 24. 10. & ex Ioanne cap. 20. 1. & ex omnibus omnino locis, ubi apud Euangelistas de Magdalena fit mentio, perspicuum est; vbiq; enim ita Mariam Magdalenam appellant, ut eo cognomento ab omnibus aliis distinguant, quae Maria vocabantur. Quod si alia fuisse Magdalena, aliquid aliud distinctionis causa adhiberent, nimirum Marthae, aut Lazari forent appellarent. Rationem autem quae in hanc sententiam impulit Ambrosium ver. 9. d. sollemnus. Alii sic exponunt, ut dicant & eadem fuisse mulieres, & semel tantum ad sepulchrum venisse, ea saltem nocte; quae sabbatum consequuta est. Nam vtrum orto iam die bis, aut semel tantum venerint, alia quaestio est, de qua sumus ver. 3. disputaturi. Ceterum vespere quidem venire coepisse putant, mane peruenisse, non quod totam noctem in tam exiguo itinere consumperint, sed quod vespere venire coepisse videantur; quia tunc, vt mane venirent, aromata paraerunt. Veniebant ergo vespere, quia se ad veniendum accingebant ea coparantes, quae ad vngendum Christum ei ad necessariae Marci 16. 1. & Luc. 23. 56. sic Beda, & Strabus, & Rabanus apud D. Thomam, & Rupertus in commentum in c. Ioannis 20. & hoc loco Lyranus, quibus ideo, vt assentiar, adduci non possum, quod illa mihi interpretatio veniunt, id est, quae ad veniendum necessaria erant, comparauerunt, violenta prorsus esse videatur. Quis enim vel eorum, qui ad hunc modum interpretantur, ad hunc modum loquutus fuisset? Alii vespeream ad Mathaeo totam noctem appellatam fuisse existimant, vt Dionysius Alexand. in epistola illa, qua citauimus ad Basilidem. Greg. Nyss. in orat. de resurrectione. Cyrillus Alexand. lib. 11. in Ioann. August. lib. 3. de consensu Euang. cap. 24. Euthy. Theophyl. & D. Thom. quin etiam Ambrosius lib. in Lucam 10. hanc probat interpretationem. Ego vero ita proba, vt ceteras aut nihil, aut parum ad modum existimem habere probabilitatis. Nec enim dubium est, quin idem Mathaeus, quod ceteri Euangelistae, dicere voluerit, maximum Marcus, qui eius quodammodo est interpret. Ceteri vero Euangelistae nulla de vespere facta mentione mulieres mane ad monumentum venisse dicunt. Idem ergo dicere Mathaeus voluit. Quare cum vespere sabbathi vocat, non vespertinum tempus, quod inter diem, & noctem est, sed totam noctem intelligit, in cuius extrema parte, id est mane iam lucefcente, mulieres ad sepulchrum venisse dicit. Minus hoc mirum videtur, si Hebraeorum phrasim, quam etiam D. Thom. annotauit, intelligatur. Solent Hebraei non solum ve-

spertinum tempus, sed totam etiam noctem *לילה* vespere appellare, cuius rei primum Genes. cap. 1. multa exempla suppeditabit. *Et factum est vespere, & mane dies unus, & factum est vespere, & mane dies secundus.* Solent quidam hanc interpretationem propterea refutare, quod Mathaeus non simpliciter vespeream, sed vespeream sabbathi fuisse dicat. Vespere autem sabbathi pars sabbathi fuisse, necesse est, sicut & mane sabbathi. Quae sabbatum consequuta est, pars sabbathi non erat, vespere igitur sabbathi vocari non potuit. Miratur sum quorundam interpretum legens commentarios, viros iudicio & eruditione praestantes tam leui ratione a vero Mathaei sensu discessisse. Primum animaduertere debuerunt, Mathaeum non dixisse *לילה* vespere autem sabbathi, sed *לילה* ad verbum sero sabbathorum, aut tarde sabbathorum, si ita liceret Latine loqui. Admonuit autem Gregorius Nyssenus homo, & lingua, & natione Graecus, & eum, vt opinor, secutus Ambrosius hanc phrasim apud Graecos proprie significare, transacto iam sabbato longum intervallo; sic enim Graecos loqui solere *לילה* vespeream, serius, quam pro opportuno tempore venisti, aut longe post opportunum tempus aduenisti, & *לילה* vespeream, transacta longe hora, & *לילה* vespeream longe serius, quam opus erat; eodem ergo sensu Mathaeum dixisse *לילה* sero sabbathi, id est multo ante transacto sabbato, quia inter sabbatum, & tempus matutinum, quod notare volebat, tota iam nox intercesserat. Quod si Mathaeus vespere sabbathi appellasset, tamen non continuo sequeretur partem fuisse sabbathi. Sicut enim scripturata frequenter loqui, vt vespeream alicuius diei vocet, cuius pars non sit, sed eum consequatur. *Eccc kalenda*, inquit Dauid, *sum crastino, & ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vespendum.* Dimitte ergo me, *vt abscondar in agro vsq; ad vespeream diei tertie* 1. Reg. 20. 5. vespeream diei tertie sequentem noctem appellans. Cum enim rex noctu cenare, significabat se eum eo non cenaturum; & Exodi 12. 6. 8. *seruauit enim vsq; ad quartam decimam diem mensis huius, immolabit, cum vnuerfa multitudo filiorum Israel ad vespeream*, vbi manifestum est vespeream vocari decimam quartae diei noctem subsequente, quae non decimae quartae, sed decimae quartae diei pars erat; cum agnus non decima quarta, sed decima quinta, id est inchoata iam die Paschae, & azymorum festo immolaretur. Simile Leuit. 23. 5. & Num. 9. 2. 5. 11. exemplum est. Vnde constat, nullam inter Mathaeum, & ceteros Euangelistas esse discordiam; eademque ratione intelligitur a se ipso Mathaeum non differre. Nec enim vespertinum simul, & matutinum tempus, sed solum vt diximus, matutinum significauit. Illud mouere lectorem potest, quomodo si nox erat, lucefere dicitur. Sunt qui ita Hebraeos loqui solitos putent, quod noctis initio lucernae in domibus accenderentur, idq; ex Thalmudistarum probant traditionibus, a qua sententia non procul Hieron. abhorret. Alii phrasim Hebraeorum esse putant, quae lucefere tempus dicitur, cum incipit transacta, id est significatione, quia tunc incipit dies esse, cum incipit lucefere. Phrasim Hebraeorum esse recte dicunt, & ex Luca 23. 54. perspicuum est; *et dies, inquit, erat Parasceues, & sabbatum illuceferebat*, id est, appetebat, appropinquabat; de eo enim tempore loquebatur, quo Christus sepultus fuerat; fuerat autem sepultus die Parasceues, id est, ante sabbatum, inclinato iam ad occasum die. Atq; tum dicit sabbatum illuxisse, quod incipisse, aut appropinquasse. Ceterum quomodo minus & hanc & superioris interpretationem probemus, non loquutionis insolentia, sed historice veritas impedit. Probauimus Mathaeum, sicut & alios omnes Euangelistas, non vespertinum, sed matu-

Prout-
tum Mag-
dalena.

Eth. 4. hif.
Euang.

Sabbatum
apud He-
braeos, inter-
dum pro to-
ta hebdo-
mada.

Prout apud
Hebraeos
pro primo.

matutinum tempus notare voluisse, nihil ergo ad hunc locum lucernarum ex Thalmudistis perinet accessio, nihil Hebraeorum: proprie enim & Graece Mathaeus, aut Mathaei interpret loquutus est. Voluit namq; significare diem lucefere coepisse. Alii interpretantur vespeream, id est noctem illucefere coepisse in prima sabbathi, quia in diem sequentem inclinata erat, quemadmodum si e contrario diem noctefcere dicamus; non quod dies noctefcere possit, sed quod nox iam appropinquet, & dies quodammodo in noctem conuertatur, & vt Iuuenius carmine dixit.

*Syderat iam noctis venturo cedere soli
Lucefunt, thumali matris tunc visere septum
Conuertunt.* Ad hunc sero modum Aug. Euth. & Theophyl. a quibus ego non tota sententia, sed sola sententiae explicatio dissentio. Putant illi noctem hoc loco dici lucefere; ego non noctem, sed diem lucefere Mathaeum dixisse arbitror; neutrum neq; noctis, neq; diei nomen est, sed *לילה* vespeream, sero autem sabbathi, ea quae lucefuit in vnam sabbathi, vbi eum in illo articulo *et* ad noctem, aut diem intelligi necesse sit, Graecorum consuetudo postulat, vt diem potius, quam noctem intelligamus, vt supra c. 6. 34. & Ioan. 1. 5. & 12. 12. & Act. 4. 3. 5. & 20. 7. & Iacob. 4. 14. Neg memini articulum absolute positum legere, vbi nox intelligitur. Hac etiam ratione mollior, & minus coacta sententia est. Nam diem illucefere, & res, & loquutio est naturalis: noctem illucefere, vt dici possit, minus tamen vniuersae, & non nisi per figuram dici potest. Potest contra hanc interpretationem obici, quod a nemine tamen obiectum video, tautologiam videri, aut minus concinnam saltem orationem, vt dies in primam sabbathi lucefere dicitur, cum per primam sabbathi dies etiam, & quidem eadem dies, quae lucefere dicitur, intelligatur. Absurdum id videri posset, si diei nomen exprimeretur, cum autem expressum non sit, non magis absurdum est, quam si dicamus de diei Dominicae mane loquentes, diei in Dominica illucefere. Nam & per Dominicam diem intelligimus, sed quia dies non exprimitur, & sensus est, diem Dominicam illucefere, tautologia non est.

In prima sabbathi, *quae dies erat*, in vnam sabbathorum, magis expressa sententia. Significatur enim praepositione in, cum quarto coniuncta casu mortis, atq; progressus veteris interpretis, sed facile fuit scriptoribus incuria in sine diei, vnam M. perire literam. Notum est apud Hebraeos sabbatum, & totam hebdomadam, & septimum hebdomadis diem appellari; cumq; totam significat hebdomadam, primum hebdomadae diem primam sabbathi; secundam, secundam sabbathi, eodemque modo sequentes dies appellari, vt Lucae 18. 12. Act. 20. 7. 1. Cor. 16. 2. Adnotauerunt autem quidam, cum septimum tantum significat dies sabbatum sabbatum singulari numero, cum tota hebdomada *שבת* plurali dici solere, vt hoc loco, & apud Marcom c. 16. 2. & Lucae 24. 1. & Ioan. 21. 19. & Act. 20. 7. & 1. Cor. 16. 2. Id perpetuum non est. Nam Marci 16. 9. legitur *prima sabbatum sabbatum*, cum tota hebdomada significetur, & e contrario Act. 13. 14. *septimum sabbatum*, die sabbathorum, cum septima tantum significetur dies. Porro vnam sabbathi pro prima sabbathi Hebraeorum idiomate dictum esse, tam est vulgare, vt difficiliora spectantem indicare piget. *Factum est vespere, & mane dies vnus*, id est, primus Gen. 1. 5. Nox interpret Hebraeorum in Latinitate soluit, cum Marci 16. 2. & Lucae 24. 1. & Ioan. 20. 1. retinuerit. Soleo id facere, siue quo alio consilio, siue sola vertendi varietate delectatus. Pri- mum autem sabbathi diem nostram fuisse Domi-

nicam neminem ignorare arbitror, quae, & quia in ea creatus; & quia postea redemptus resurgente Christo mundus fuit, loco sabbathi Iudaeorum coepit fuisse celebrari: quod & Gaudentius tractatu in Exodum 1. & Sedulius hoc loco dixit.

*Copetate interea post tristitia sabbatha salix
Irradare dies calmen qui nominis alii*

*A domino dominante trahit, primisq; videri
Proruptus nasci mudum, atq; resurgere Christum.*

Videndum nunc est, quomodo ceteri inter se Euangelistae in temporis, quo mulieres ad sepulchrum venerunt, descriptione conueniant. Maxima inter Marcum, & Ioannem videtur esse diffinitio; Marcus enim dicit *orto iam sole*, mulieres ad monumentum venisse; Ioannes, cum adhuc tenebrae essent: sicut Luc. 24. 22. alius scribit verbis, *ante lucem venisse*. Sunt qui Marci locum corrigant, & pro *ante lucem* *ante ortum solis*, *orto iam sole* addita negatione sensum in contrarium mutato legendum putent, *ante ortum solis*, non dum orto sole, non alia moti coniectura, quam quod in nonnullis Graecis codicibus legatur *ante ortum solis*, ad huc orto sole: & quod ita lib. 10. de demonstrat. c. 3. legit Eusebius, & facile fuerit syllaba vnam *ante* excidere; nimis tenuis coniectura & frustra ex Eusebio petita, cum nemo fere veterum auctorum aliter, quae Eusebius legit: ipsum nostrum interpretem ita legit peripicuum est, & Dionysius Alexandrinus in epistola ad Basilidem, & D. Aug. lib. 3. de consensu Euangelistae. 24. & Rupertus in c. 20. Ioan. & Lyranus in som. in c. Marci 16. ita legunt. Efflet quidem aptissima sententia si negatio, vt ita auctores volunt, legeretur; sed vt saepe admonemus, non est tam obscurus indicis scriptura, quae sanctissima nobis esse debet, corrigenda. Malo, licet minus ingeniosam, vulgarem interpretationem sequi, vt mulieres *valde mane*, vt ait Marcus, & cum adhuc tenebrae essent, vt Ioannes dixit, domo egressae fuerint, orto vero iam sole, ad monumentum peruenirent. Nam et si non magno ab vrbe distabat spacio, tamen mulieribus satis magni erant, vt cum adhuc tenebrae essent, egressae domo non nisi orto iam sole peruenirent; quemadmodum Dionysius illa, quam saepe citauimus, epistola interpretatur: aut vt orto, id est, oriente iam sole, ad sepulchrum peruenirent. Oriri enim sol dicitur, non solum cum solare corpus supra terram appareat, sed etiam cum eius radii noctis tenebras dispulerint; vt August. Euthym. Beda, Theophyl. & Lyranus exponunt. Quae interpretatio melior etiam erit, & probabilior, si legamus, oriente iam sole, vt August. & Theophyl. legit; siue ita Graeci aoristi interpretantes *ante ortum solis* id est *ante ortum solis*, siue Graece non *ante ortum solis* legerint, sed *ante ortum solis*, quodammodo ego facilius emendare auium, quam vt negationem *ante* intercidisse dicam. Nam neg sententia ita potere mutatur, & facilius fuit scriptorem Graecum *ante ortum solis* scribere, quam integram praetermittere dictionem, eo praesertim in loco, vbi ea sublata nemini non absurdus sensus, & proximi verbis repugnans videretur. Quod si ad hunc legamus modum, nulla inter Euangelistas repugnantia est. Nam idem est oriente iam sole, & nondum orto sole. Tamen quoniam nihil aliud repugnet, mihi non facile persuaserim mulieres, atque illum illucefere, ad sepulchrum peruenisse. Vix enim mulieribus animus tam audax esse potuit, vt obscura adhuc nocte sepulchrum inuenerent, & in illum ingrederentur. Itaq; etiam si Marcus non dixisset, *orto iam sole*, & Ioannem dicentem, cum adhuc tenebrae essent, & Lucam dicentem *ante lucem* mulieres ad monumentum venisse, intelligendos existimarem, vt non tempus, quo ad sepulchrum peruenirent, sed quo egressae domo fuerant, notare voluissint. Hinc etiam intelligitur, quomodo quo ipse sibi Marcus non repugnet; cum eum dixit,

Lib. 3. cap.

valde

valde mane, designavit tempus, quo domo disces- rant; cum dixit orto, aut oriente iam sole, tempus quoad sepulchrum pervenerat, indicavit.

Venerat Maria Magdalena, & altera Maria. De Maria Magdalena diximus superiore c. vers. 6. Alteram autem Mariam vocat uxorem Cleophae matrem Iacobi minoris, & Iose, vt cap. 27. 6. quemadmodum ex Marco c. 16. 1. perspicuum est. Nominat etiam Mariam Salomen, quae mater erat filiorum Zabedi. Lucas c. 24. 10. multo etiam plures. Erat, inquit, Maria Magdalena, & Iohanna. Erat autem, Iohanna vxor Cusa procuratoris Herodi, vt idem Lucas c. 8. 3. docuerat. & Maria Iacobi, & cetera, quae cum eis erant, id est, quae cum eo venerant de Galilea, vt dixerat cap. 23. 55. Itaque sunt, qui putent etiam Beatam Virginem Christi matrem ad sepulchrum cum hisce mulieribus venisse, vt Greg. Nyssenus orat. 2. de resurr. & Sedulius hunc locum explicans,

Av Christi mater ad sepulchrum cum mulieribus venit.

Lib. 5. car. minum.

Hoc luminis ortu. Virgo parens aliaq. simul cum munere matris Messu aromatica noscu venire gementes Ad iudicium. Et vero nemini Beatam Virginem pietate, & studio erga Christum concessisse ne dubitari quidem potest, sed venisse cum aliis mulieribus ad monumentum, haud ita facile mihi persuadeo. Videmus neminem Euangelistarum de ea mentionem fecisse, quam profecto non praetermississet, si cum ceteris venisset. Videmus omnes Euangelistas Magdalenam, tanquam omnium mulierum, quae ad sepulchrum venerant, nobilissimam, & velut alicuius ducem primo loco nominasse. Atqui sacram vtiq. Virginem, si cum illis venisset, Magdalenae anteposuisse. Dixit Ioannes Mariam Christi matrem, & Mariam Cleophae, & Mariam Magdalenam iuxta cruceum fuisse; Mariam Christi matrem ante omnes posuit. Idem nempe ceteri hoc loco fecerunt Euangelistae, si cum ceteris mulieribus mater Christi ad monumentum venisset. Illud etiam mihi videtur incredibile, quod idem Gregorius scribit Matthaeum, cum alteram Mariam dicit, B. Virginem Christi matrem intelligere; cum, quae illa sit altera Maria, ex Marco, vt diximus, satis appareat. Ioannes solum Magdalenam venisse scribit, ea, vt opinor, ratione, quod Magdalenam dux ceterarum fuerit omniumque nobilissimam, & quod sola cum angelis colloquia miscuerit, quae volebat Ioannes enarrare. Alii Euangelistae non omnes eodem numero, sed omnes tamen plures vna commemorarunt, quia propositum illis fuit docere mulieres tres primas fuisse testes resurrectionis Christi, & oportebat duos, vt minimum, testes numerare, quia in ore duorum, vel trium testimonium stabit omne verbum. Propterea Matthaeus duas, Marcus tres, Lucas plures numeravit.

Dicit. 17. 6. Matth. 18. 16.

Videre sepulchrum. Marcus cap. 16. 1. vt Christum vngentem, venisse dicit, idem q. indicat Lucas 24. 1. portantes, inquit, quae parauerant, aromata. Ioannes aduentus causam non exposuit: vnde etiam nonnulli auctores occasionem acceperunt, vt existimarent bis mulieres ad sepulchrum venisse; primum, non vt Christum vngentem, sed, vt ait Matthaeus, vt sepulchrum viderent, deinde vt vngentem. In quibus est Dionys. Alexandrin. & Hieronym. hoc loco, & quast. 6. ad Hedibiam. Sed haec opinioeem & supra refutauimus, & infra versu tertio pluribus argumentis refutaturi sumus. Cur ergo Matthaeus dixit ad videndum sepulchrum venisse? Non vtiq. vt indicaret, ad videndum tantum sepulchrum, non ad vngendum Christi venisse corpus, sed vt indicaret venisse quidem ad vngendum, sed dubitantes tamen, an possent vngere, quia sciebant monumentum magno elanum fuisse lapide. Itaque solite de ea re in via inter se dicebant, quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Marc. 16. 3. Significauit ergo Mat-

thaeus venisse eas, vt viderent sepulchrum, non in elanum, & demittunt esse, vt ingredi possent, & ingressae vngentem Christum.

Et ecce terra motus factus est magnus. Dicitur ecce indicat terrae motum euntiibus, aut appropinquantibus ad sepulchrum mulieribus factum esse. Haec enim vis eius est, vt cap. 2. 1. docuimus. Cur terra motus factus fuerit, haud obscure indicat Euangelista, quia angelus descendente de caelo; vti enim causam particula, angelus enim Domini descendit. Cur autem descendente angelo factus fuerit, id quia nullus indicat Euangelista, in quaestione vocari potest. Probabilis est ratio, quam Chryso- stomus hom. in Matthaeum 90. Euthym. & Theophylactus in comment. asserunt, vt conculsa terra custodes, qui dormiebant, excitarentur, & resurrectionis Christi cogenteret esse testes. In eo Chryso- st. non assentit, quod etiam mulieres excitatas putet; dormiisse enim graui oppressa fomno. Quis enim hoc de eorum diligentia & charitate credat in se? dormire amor. Credo ego ob eam etiam causam factum fuisse terrae motum, vt & custodes, & mulieres intelligerent eos, qui splendenti vestitu iuxta sepulchrum apparuerunt, non homines fuisse, sed angelos, id est caelestes, atque diuinos nuntios. Motum enim terrae Dei praesentiam, aut alicuius, qui Dei personam repraesentat, significare c. 27. 51. multis scripturarum exemplis demonstrauimus. Vt ergo & custodes, & mulieres angelicam fidem haberent, oportebat, vt terrae concussio, non solo splendore angelos esse cognoscerent. Potuit & alia terrae motus esse causa, vt intelligerent custodes Christum non furto sublatum, nec humana, sed diuina virtute, quia ille ipse terrae motus fiebat, resurrexisset.

Angelus in Domini descendit de caelo. Graec. ἄγγελος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς εἰς τὸν σαρκοῦ τοῦ κυρίου, angelus enim Domini, cum descendisset, de caelo, & accessisset (ad sepulchrum) reuoluerat lapidem. Vna causa, cur de caelo angelus descendit explicatur, vt lapidem ad monumentum reuolueret. Alii coniecturae nostrae relinquuntur. Chryso. in homil. in Psal. 2. tres praeterea rationes asserit. Primam, vt angeli ostenderent Deum illis fuisse sepulchrum, cum ad sepulchrum, tanquam in caelo, vbi Deus habitat, assisterent. Secundam, vt mulieres docerent vere Christum resurrexisse, monerentq. vt id Apostolis quamprimum renuntiarent: quod si ab angelis edocet non fuissent, minime credidissent, cum constet ex Ioanne, etiam postquam ab illis edocet fuerant, non satis credidisse, sed existimasse potius furto ab aliquo fuisse sublatum. Tertiam, vt omnes fraudes, & machinationes anteuertent, nec Iudaei, cum audissent Christum resurrexisse, alium pro eo in eodem sepulchro supponerent, vno re- surrexisse videretur. Cur autem lapidem angelus remouerit, de eo nobiscum haeretici disputant. Vna enim eorum pars (nam alii quamuis insani, sanioris tamen iudicii sunt) propterea lapidem ab angelo reuolutum fuisse putant, vt Christum resurrexerit, & ad sepulchrum exiret, & quod Hilarius can. in Matthaeum 33. dicere videtur. Angelus inquit, Domini de caelo descendens, & lapidem reuoluit, & sepulchrum aperit, ut ostendat Deum partu in se esse resurgenti filio ab inferis virtutum caelestium ministerium; hic enim legendum arbitror, vbi mysteria legitur, quod vix vllum habet sensum; & Leo epistola 53. ad Monachos Palaestinos, Dicant igitur isti phantasmatici Christiani, quae substantia Saluatoris affixa sit signo, quae iacuerit in sepulchro, & reuoluto monumento lapide, quae tertia die caro surrexerit. At ex verbis Euangelist. manifestum est prius Christum resurrexisse, & angelum ad monumentum lapide reuoluisse. Nam Matthaeus aperte dicit: terrae motu propter angeli descensum factus factus, & ecce, inquit, terra motus factus est magnus angelus

Cur terra motus factus est magnus.

Angelus cur ad Christi sepulchrum descendit.

Lapis cur ab angelo reuolutum contra Caluissiam.

Lucas Hilarii auctoritas.

gelus Domini descendit de caelo, & accedens reuoluit lapidem. Quod si Christus nondum resurrexerat, non propter angeli descensum, sed propter Christi resurrectionem factum dixisset. Propterea Marcus cap. 16. 3. 4. non vt Christus resurrexerit, sed vt mulieres ingrederentur, & vacuum corpore sepulchrum videre possent, lapidem ab angelo reuolutum fuisse significat, & dicebant, inquit, ad inuicem, quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? & respicientes viderunt reuolutum lapidem, quasi dicat, opportune venisse angelos, & mulieribus de reuoluto lapide sollicitis, antequam ad sepulchrum accederent, lapidem reuoluisse. Denique qua hora Christus resurrexerit, nemo vnquam mortalium, vt Hieronymus quaestione 6. ad Hedibiam, & Gregor. Nyssenus orat. 2. de resurrectione, & Euthymus hoc loco docent, scire potuit. Qua autem hora lapis ad monumentum amouit fuerit, ex omnibus Euangelistis compertum est. Cum enim terrae motus, vt ait Matthaeus, propter angeli descensum factus fuerit: factus autem fuerit mulieribus iam ad sepulchrum appropinquantibus, vt particula illa, ecce, significari diximus, angelos autem, vt idem Matthaeus scribit, lapidem reuoluerit, sequitur appropinquantibus iam mulieribus reuolutum fuisse. Quae autem hora appropinquantur, omnes Euangelistae exprimunt: diluculo enim, cum adhuc essent tenebrae, vt ait Ioannes, domo profecta ad sepulchrum, vt ait Marcus, orto, aut oriente iam sole peruenierunt, tunc ergo lapis reuolutus est, non est igitur reuolutus, vt de sepulchro Christus exiret, neque ante nouos istos haereticos id quicquam cogitauerit. Nam omnes veteres interpretes docuerunt, quod & Euangelistae plane docent, lapidem non propter Christum, sed propter mulieres fuisse reuolutum, vt ad Hedibiam Hieronymus scribit, & alii quos paulo post citaturi sumus. Nec aliter Hilarius, aut Leo senserunt. Nam, quod dicit Hilarius Deum resurgenti filio coelestium virtutum mysteria misisse, non significat misisse angelos qui eum resurgentem adiuuarent, quasi sine eorum auxilio exire de sepulchro non possent, infidisse, vt testis, atque pracones resurrectionis eius essent, quemadmodum in Christi tentatione non venerunt angeli, dum à diabolo tentaretur, ne iniuriam causam venisse viderentur: sed postquam tentatus est, post victoriam venerunt, vt triumphum agerent, & victorem Dominum recognoscerent. Quod autem dicit Leo, & reuoluto monumento lapide, quae tertia die caro surrexerit, non ita intelligendum est, quasi ablatum ille reuolutus lapide causam, sed quasi signum, effectumque, & argumentum significet, tamquam dicat, quae caro fuit illa, quae tertia die resurrexit, vt reuoluto monumento lapide probatum est. Sic enim intelligendum esse, vel esse manifestum est, quod statim de re simili loquens addat, vel quale corpus Iesus discipulorum visui clausis ad eos ostium ingressus intulerit. Ita enim egressus de sepulchro Christum sicut ingressum ad discipulos fuisse credebat, vt omnes alii auctores, quos paulo post citaturi sumus, crediderunt. Alia ratione haeretici nituntur hunc locum deuitare, ne fateri cogantur posse Christum, qui & sepulchro non reuoluto lapide exiisset, in Eucharistia quoque Sacramento vna cum magnitudine panis esse. Cessasse materiam Domino lapidem dicunt, & ad mollis materiam modum locum Christi corpori dedisse. At vnde id probant? Nos lapide nondum remoto exiisse periphan- Euangelistarum verbis comprobamus: ille enim mollium fuisse lapidem, & quasi aquam, aut aerem solido Christi corpori cessasse nullo vllius Euangelistae verbo, nulla coniectura, nullo boni auctoris testimonio probare possunt: solo metu confitendū veritatis probant, teste valde suspecto, quiq. facillimum

me corrumpitur, ne si id concesserint, & corpus Christi in Eucharistia esse posse, concedere cogantur. Docent omnes veteres auctores Christum eodem modo, quo de viro matris egressus fuerat, & de sepulchro enatisse, & ad discipulos ingressum fuisse, id est, ita vt corpore suum matris corpus, sepulchri lapidem, domus, vbi discipuli erant, fores nec aperiret, nec rumpere, nec eae quod simile rupturæ est, emolliret, sed penetraret. Iustinus martyr quaestio- ne ad orthodoxos. 117. Chryl. hom. 2. de Ioan. Baptista, Greg. Nazian. in Traged. de Christo patiente, Hieron. q. 6. ad Hedib. August. serm. de tempore 136. & 159. Euthymus in comment.

Et sedebat super eum. Sedebat super lapidem angelus, quasi mulierum aduentum expectans, & quasi indicans se, qui lapidem reuoluisse; edebat enim super opus suum. Quomodo autem sedere hic dicatur, cum apud Lucas stantes introducantur angeli, & quis lapis ille fuerit, super quem angelus sedebat, vers. sequenti dicitur sumus.

Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius, sicut nix. Omnes Euangelistae in solium angeli habitum studioso descriperunt; omnium vero diligentissime Matthaeus, Marcus cap. 16. 5. & viderunt, inquit, iuuenem sedentem in dextris cooperatam stola candida, & Lucas 24. 4. Ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. Ioann. cap. 20. 12. & viderunt angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus. Non vacat tanta diligentia mysterio, cuius & aliud iudicium est. Saepè legimus angelos vscato hominum habitu, ita vt homines esse crederentur, hominibus apparuisse Gen. 17. 7. & 18. 1. 2. & 19. 1. & 23. 24. & Iosue 5. 13. & Iudic. 2. 1. 4. & Daniel. 8. 16. & Zachar. 2. 1. & Tob. 5. 5. 6. & 12. 15. Hic autem nouo vestitu, noua specie, nouo splendore angelus videtur. Minime difficilis coniectura est, ideo missi hic angeli fuerant, vt coelesti, diuinaque auctoritate resurrectionis Domini fidem facerent. Oportebat ea venire specie, vt nemo eos angelos esse dubitare posset. Cum ergo necesse non sit, vt angeli esse cognoscantur, quin potius interesset, vt non cognoscerentur, communi hominum forma mituntur, sicut ad Abraham Gen. 18. 2. & ad Lot, Gen. 19. 1. & ad Tobiam filium Tob. 5. 7. missi sunt: cum autem vtile est, vt angeli esse cognoscantur, speciem humanam illustriorem praesertunt, vt A-

Thor. 1. 10. Quam rationem Cyrillus asserit lib. in Ioann. 12. c. 46. Gregorius vero homilia in Euang. 20. & Beda in huius loci Comment. aliam quoque rationem reddunt, cur splendenti habitu angeli apparuerint, nempe vt resurgens Christi gloria, & gaudium de ea nostrum demonstrarent. Eodè pertinet, quod Marcus iuuenem vocat: numquam enim angeli alia, quam iuuenili forma videri solent, vt eorum nunquam senescens, & semper vigens vti vitalis, vt ait Dionysius, & immortalis significatur. Porro Matthaeus & Ioannes angelos, Marcus & Lucas homines appellant; illi, quod erant, hi quod primo aspectu videbantur, declarantes. Multa vero hoc loco propter eam, quae inter Euangelistas videtur esse, discordiam difficile quae rationes sunt. Prima, quomodo Matthaeus & Marcus vnum Lucas, & Ioannes duos angelos fuisse dicant. Secunda quomodo Matthaeus dicat, angelum sedisse super lapidem quem reuoluerat, qui vtiq. extra monumentum erat, ita vt angeli ipsum extra monumentum fuisse necesse sit, Marc. vero 16. 5. & Ioan. 20. 12. intra monumentum, ille iuuenis, hic duos angelos vifos fuisse dicant. Tertia quomodo Matth. & Marc. angelum sedisse scribant, cum Lucas dicat, stantes angelos à mulieribus, vifos fuisse. Quarta, quomodo Matth. Marc. & Luc. plures mulieres, Ioan. vero solam Magdalenam angelos vifos narret. Quinta, quomodo solo, scribat Magdalenam, cum primum

Cur angeli iuuenili forma apparuit Calest. hieron. arch. c. 15.

Exi Hilarii & Leonis explicatio.

Lapis cur ab angelo reuolutum contra Caluissiam.

Lucas Hilarii auctoritas.

Christus de sepulchro per lapidem penetratio nem egressus.

primum ad sepulchrum venisset, lapidem reuolu-
tum inuenisse, angelum vero non vidisse, nisi post-
quam redierat, & discipulis Christi resurrectionem
annunciauerat, cum Mattheus, Marcus, & Lucas
non solum, cum primum venerunt, vidisse ange-
lum; sed ab eo etiam in las fuisse ire. & discipulis
annunciare dicant. Ad primam questionem, qui
D. August. lib. 3. de consensu Euang. e. 24. opinio-
nem sequuti existimant bis mulieres, non quidem
vespere, & mane vt Hieronym. ait, sed orto iam die
ad sepulchrum venisse, facile, nescio an etiam vere,
respondent, cum primum venerunt, vidisse vnum
cum secundo vidisse duos. Alij primum quidem,
antequam in sepulchrum ingrederentur, vnum vi-
disse angelum, deinde in sepulchrum ingressas, aut
vnum alterum, vt indicat Marcus, aut duos, vt Lu-
cas, & Ioannes scribunt, intus vidisse, quem admo-
dum Theoph. in comment. in cap. Luc. 24. & hoc
loco D. Thom. interpretatur. Nolo aliorum iudi-
cio praefertim meum, itaque licebit per me lectori se
qui in re minime comperta, quod simul mium esse
vero iudicabit. Tamen ego quidem tria hoc loco
animaduerto magno multorum interpretum re-
cepta consensu, quae perferre mihi non possunt.
Primum est, mulieres bis ad monumentum venisse
Christi. Secundum, cum primum venerunt, aut
nullum, aut vnum tantum vidisse angelum. Tertium,
vnum extra monumentum, alterum intra, aut
vnum extra, duos intra vidisse, quae tria, quia ex il-
lis video omnium, quas proposuimus questionum
explicationem magna parte pendere, operae pretium
me facturum arbitror, si resutauero. Atque pri-
mum, & secundum, quia ita copulata sunt, vt distri-
hi non possint, simul sunt, & communibus argu-
mentis refellenda. Primum quidem, cum Mattheus,
Marcus, & Lucas mulieres ad Christi sepul-
chrum venisse dicunt, dubium profecto non est,
quin de primo earum loquantur aduentu. Propter
ea enim dixerunt summum venisse mane, vt indica-
re venisse, cum primum & per sabbatum, & per
sequentem sabbatum noctem venire licuit, quasi
totam insomnes noctem egerint tempus illud ex-
pectantes matutinum, vt ad sepulchrum propera-
rent. Atque tunc, cum mane venerunt, dicunt eas
vidisse angelos: nisi velimus apertam eorum ver-
bis vim asserere. Deinde nemo, qui attente Euange-
listas legerint, dubitare poterit, quin mulieres an-
gelorum monitu Petro, & Ioanni Christi resurre-
ctionem annunciauerint: illos vero & mulierum
testimonio, & audito angelorum viso excitos ad
sepulchrum accurrisse, vt ipsi sibi oculis suis fidem
facerent. Scribit enim discretis verbis Marcus c. 16.
7. angelum mulieribus dixisse, ite, dicite discipulis
eius, & Petro, ergo prius viderunt angelum, quam
Petro renunciarent, & quam Petrus, & Ioannes ad
sepulchrum venissent. Quid enim opus erat iube-
re, vt Petro dicerent resurrexisset Christum, si ipse
iam viderat, & vacuum corpore sepulchrum oculis
suis viderat. Qui autem existimant bis ad sepul-
chrum venisse mulieres, & cum primum venerunt,
nullum vidisse angelum, illud etiam dicunt, aut di-
cant necesse est, prius Petrum, & Ioannem ad se-
pulchrum venisse, quam mulieres vllum viderent
angelum, quem admodum videtur indicare Ioan-
nes, cuius narratione moti in hanc sententiam im-
pulsus sunt. Hoc autem disertis Marci verbis omni-
no repugnat. Praeterea nequaquam obscure Mat-
theus indicat eodem tempore, & milites, & mulie-
res vidisse angelum ver. 4. *pre timore autem eius ex-
territi sunt eius lodes, & facti sunt velut mortui.* Mani-
festum autem est milites, antequam Petrus, & Ioan-
nes ad sepulchrum venissent, & angelum vidisse, &
exterritos discessisse. Nec enim Petrus, & Ioannes
tam audacter ad sepulchrum venissent, nisi ex mu-
lieribus cognouissent iam milites discessisse, Nam

A mulieres, cum adhuc a militibus sepulchrum eu-
sibodiretur, venire a las mirum non est. Solum mili-
tatis furor in viros accendit, mulieribus parcere.
Scijsbit praeterea Lucas cap. 24. 13. eo ipso die, cum
duo ex discipulis trecenti in Emmaus, Christum illis
adiunxisset, se quae dixisset ver. 21. 22. 23. Nos autem
sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel, & nunc
super hac omnia tertia dies est bodie, quod hac facta sunt:
sed & mulieres quaedam ex nostris terruerunt nos, quia an-
te lucem fuerunt ad monumentum, & non inuenito cor-
poris venerunt dicentes se etiam visionem angelorum
vidisse, qui dicunt eum vivere, & abierunt quidam ex no-
stris ad monumentum, & inuenuerunt, sicut mulieres
dixerunt. Minime dubium est, quin cum dicit, abie-
runt quidam ex nostris ad monumentum, Petrus, &
Ioannem intelligat. Atqui prius dixerat mulieres
visionem angelorum vidisse, tamque & Petro, &
ceteris discipulis narrauit. Ad hac aliorum etiam
grauissimorum interpres auctoritas accedit, qui
cum primum mulieres ad sepulchrum venerunt,
angelos vidisse putant, in quibus Gregorius Nyl-
senus est orat. 2. de Christi resurrectione. Cum er-
go, qui bis mulieres ad monumentum venisse di-
cunt, non alia ratione dicunt, quam ne Ioanni, qui
videtur significare mulieres, cum primum vene-
runt, angelum non vidisse, repugnare videantur,
cumque probatum satis, vt opinor, a nobis sit, cum
primum venerunt, vidisse angelos, nulla illis reli-
qua ratio est, quam obrem bis dicant ad sepulchrum
venisse mulieres. Nam locum Ioannis ita paulo
post explicaturi sumus, vt nulla profus apparet
repugnancia. Constat ergo & semel tantum venisse
mulieres, & tunc cum primum venerunt, vidisse
angelos. Tertium facilius est resutare. Marcus 16.
4. 5. *Et respicientes, inquit, viderunt reuolutum lapidem,*
& introeuntes in monumentum viderunt inuenem se-
dentem in dextris, dicitur nimirum erat Marcus, al-
terum angelum extra monumentum vidisse, si ali-
quem alium extra vidissent, vt vulgo creditur Mat-
theus indicare. Accedit quod & eum, quem Mat-
theus, & eum, quem Marcus a mulieribus visum
fuisse dicunt, ex istis, in quibus ad mulieres visus
est verbus, eundem fuisse manifestum est, vterque
enim dicit, *Nolite timere vos, scio quod lesum, qui cruci-
fixus est, queritis.* Cum ergo ille, de quo Mattheus,
& ille, de quo Marcus scribit, idem fuerit angelus,
& Marcus, cum a mulieribus intra monumentum
per spiculis verbis visum fuisse dicat, Mattheus ve-
ro extra visum fuisse non dicat, sed tantum super
eum, quem a sepulchro dimouerat, sedisse lapi-
dem, sequitur non extra monumentum quod Mat-
theus non dicit, sed intra, quod Marcus dicit visum
fuisse. Maximeque cum ceteri etiam Euangelistae
Lucas 24. 4. & Ioann. 20. 12. non foris, sed intus di-
cant, duos illos angelos visos. Scio, quid plerisque,
vt aliter sentiant, interpretes moueat. Scribit Mat-
theus ver. 2. *Angelus enim Domini descendit de caelo &
accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum, aperte
significans super illum ipsum lapidem, quem re-
uoluerat, sedisse angelum. Illum autem lapidem
non intra, sed extra monumentum fuisse cogitent
ex Marco 16. 3. *Quis, inquit, mulieres, reuelat vo-
bis lapidem ab ostio monumenti istius ostio igitur, id est,
foris lapide erat. Quod si super eum sedens a mulie-
ribus visus est angelus, extra monumentum visus
est. Miror neminem, quod sciam, interpretem ob-
seruasse, duos in monumento fuisse lapides, & v-
trumque fuisse ab angelo reuolutum. Nam & D.
Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistarum ca.
24. suspiciatur monumentum Christi non solum
continuisse sepulchrum, sed edificium fuisse,
quam ipse materiam appellat, vt vero simile est
concaueratum foris ostium habens, qua introi-
tus esset, intus vero sepulchrum, vbi corpus repo-
neretur, quod alio clauderetur lapide. Eiusmo-
di**

*Duo lapides
in ostium
monu-
menti
Christi.*

*In descri-
ptione orbis
Hierusalem,
& locorum
sarra, sanita.*

di autem fuisse Christi sepulchrum, quale Augusti-
nus animo fixerat, & Beda in c. 27. Matth. & Bro-
cardus, & omnes qui viderunt, vno ore confirmat.
Duo igitur erant lapides, alter foris, quo totius mo-
numenti ostium clauderetur, alter intus, quo clau-
deretur sepulchrum, vtrumque angeli reuoluerat,
primum, vt mulieres ingredi possent; secundum,
vt vacuum sepulchrum viderent. Angelus ergo non
super primum sed super secundum sedebat. Si-
nem super primum sedisset, primo aspectu mulie-
res terruisset, neque autem fuissent in monumentum
introire. Et conueniebat non super primum, sed
super secundum sedere lapidem, & vt ostenderet
se idem sepulchri lapidem amouisse, vt mulieres
vacuum sepulchrum videre possent, & vt ipso quo-
dammodo digito locum, vbi Christus positus fue-
rat, vacuum demonstraret. Sic vt v. 6. dicit, *Surrexit
enim sicut dicit. Venite, videte locum, vbi positus erat
Dominus.* Cum ergo Mattheus dicit angelum re-
uoluisse lapidem, vtrumque lapidem intelligit. Cum
dicit sedisse super eum, secundum intelligit, qui in-
tra monumentum erat. Nam cum super vtrumque
sedere non posset, necesse est, aut super primum,
aut super secundum sedere. Mattheus super pri-
mum sedisse non dicit, Marcus, Lucas, & Ioannes
super secundum sedisse manifeste dicunt, cum di-
cant sedisse intus, ergo & Mattheus cum dicit se-
disse super eum, secundum lapidem intelligit, vnde
sequitur etiam secundum Mattheum angelum no-
foris, sed intus a mulieribus visum esse. Obiicit ali-
quis, quod Mat. v. 6. scribit dixisse mulieribus an-
gelum, *venite, videte locum, vbi positus erat Dominus,*
quasi eas nondum in monumentum ingressas, ad
ingredendum inuenerit. Scio etiam hoc multos in-
terpreses sefessisse, quod existimant mulieres his
verbis ad ingrediendum in monumentum invita-
tas esse, cum non ad ingrediendum, sed ad adueni-
endum, id est, ad accedendum, & videndum sepul-
chrum inuenerit. Nec enim dicit angelus introire,
sed *venite.* Erant enim iam intra monumentum, vt
Marc. & Luc. diuersissime scribunt. Cum enim ad
monumentum venissent, & praeter opinionem pri-
mum lapidem, de quo in via sollicita fuerant, re-
motum inuenissent, audacter ingressae sunt, cum
intus essent, & angelum super sepulchri lapidem se-
dentem vidissent, ob stupore facta restiterunt, non au-
dentes ad sepulchrum accedere. Angelus vero pri-
mum iubet timorem ponere, *Nolite, inquit, timere
vos, scio, quia lesum, qui crucifixus est, queritis: surrexit,
non est hic.* Deinde inuitat ad accedendum, videndum
sepulchrum, *Venite, videte locum, vbi positus
erat Dominus.* Obiicit etiam potest, quod Luc. 24. 2.
3. 4. scribit, & inuenerunt lapidem reuolutum a monu-
mento, & ingressa non inuenerunt corpus Domini lesus
& factum est, dum mente conseruata essent de isto, ecce
duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti, vbi indi-
cat prius mulieres non solum in monumentum in-
gressas fuisse, sed ad sepulchrum etiam, quod intus
erat, accessisse, id est, vidisse vacuum, quia aut ab an-
gelo inuenerunt; aut vllum viderent angelum.
Respondeo Lucam per anticipationem locutum
esse: quia enim eo properabat animo, vt narraret
mulieres Christi in sepulchro non inuenisse, quia
iam resurrexerat, id dixit, antequam commemo-
raret angelos ab illis visos, eorumque testimonio
Christi fuisse confirmatam resurrectionem. Hinc
primus simul, & secundae questionis earum quibus,
quae supra posuimus, explicatio colligitur. Primum
duos fuisse quidem angelos quem admodum Luc.
Ioannes quoque commemorant, sed quia vnum tan-
tum cum mulieribus loquutum fuisse credendum
est, nec enim necesse erat, vt alter, cum non nisi ea-
dem dicere posset, loqueretur Mattheus, & Mar-
cus, quibus propositum erat, quid mulieribus an-
geli dixissent, recitare, vnius tantum meminertunt,

A sicut & contrario, cum multae mulieres ad monu-
mentum venissent, quia vna pro omnibus Magda-
lena, & cum angelis cum Christo loquuta est, eius
tantum Ioannes mentionem fecit. Lucas vero, &
Ioannes indicare volentes angelorum testimonio
Christi resurrectionem probaram fuisse testium nu-
merum vt experirent necesse fuit. Conueniebat
enim duos saltem angelos fuisse testes, vt in ore duo-
rum, vel trium testium staret omne verbum; & vi-
demus in simili causa ascendere in caelum Christo
duos etiam candidis vestibus apparuisse, qui
eum & ad caelum ire, & eodem modo reditum
esse testificarentur Act. 1. 10. Repugnare huic inter-
pretationi videtur illud, quod Luc. 24. 5. scribit an-
gelos mulieribus dixisse, *Quid queritis viuem cum
mortuis?* & Ioan. 20. 12. angelos dixisse Magdalenae,
mulier quid ploras? facilis solutio, esse Iulieptim, qua,
quod vnus fecit, totum genus fecisse dicitur, qua-
lem supra c. 27. 44. exposuimus, & multis scrip-
urarum exemplis confirmatum, vbi latrones co-
tina in Christum iactasse dicuntur, quae vnus latro
iactauerat, & vt apud D. Paul. Hebr. 11. 33. 37. pro-
phetas fecit fuisse, cum vnus fuerit Ilias: ora
leorum obturassa, cum solus obturauerit Daniel.
Angeli ergo apud Lucam, & Ioannem cum mulie-
ribus loquuti dicuntur, quia alter eorum cum illis
loquutus est. Secundae vero explicatio questionis
ipsa iam per se manifesta est. Probatum enim
angelum, de quo Mattheus loquitur, non extra fu-
per primum, sed intra monumentum super secun-
dum sedisse lapidem. Itaque nulla ea in re inter Mat-
theum & Marcum, ceterosque Euangelistas dissen-
sio est. Tertia quaestio est a multis discutenda iudica-
tur, admodum facili mihi videtur esse, quia in vnus
proprietate verbi tota res vertitur. Quae reba-
tur, quo in modo Mattheus, Marcus, & Ioannes se-
disse angelos, Lucas vero stetit dicant. D. Aug. &
qui eum sequuti, putant alium de quo Mattheus,
& Marcus, & alios, de quibus Lucas, & Ioannes lo-
quuntur fuisse angelos, facile sibi videtur respon-
dere, illum sedisse, hunc stetit. Quid ergo Ioanni
facient, qui de illis ipsis duobus angelis, de quibus
Lucas scribit, loquens, sedisse dicit, cum eos Lucas
stetit dicat? Alij prius sedisse, vt Mattheus, Mar-
cus, & Ioannes scribunt, de in, vt eum mulieribus
loquentur surrexisset, stetitque, vt ait Lucas. Dis-
tinctio meo quidem iudicio minime necessaria,
cum facilius possumus explicata verbi proprietate,
quod Lucas stetit angelos dicit, interpretari. Dixi-
mus c. 6. 5. standi verbum, & Latine, & Graece no-
semper rectum corporis habitum, sed solum ali-
quando praesentiam, solum aliquando quietem si-
gnificare. Stare enim dicitur non solum, qui rectus
staret in ser-
est, sed etiam, qui praesens est eum sedeat: exempla praeter
sunt supra c. 16. 23. *Amen dico vobis, sunt quidam de his sepe seguis-
stantibus, id est, ex his, qui adiunt: qui praesentes sunt,
qui non gustabunt mortem, donec videant filium homi-
nis venientem in regno suo.* & Marc. 11. 25. cum inquit,
stabitus ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersus
aliquem: nec enim iubet, vt recti orent, sed vt stent,
id est, vt quieti orent, aut vt stent, id est, coram Deo
stetisse quodammodo stant, & representent: quia
orare, Deum alloqui est, & Luc. 7. 37. 38. *Et ecce mu-
lier, quae erat in civitate peccatrix, vt cognovit, quod ac-
cubatus in domo Pharisaei, attulit alabastrum ynguenti,
& stans retro secus pedes eius lacrymis capiti rigare pedes
eius, & capillis capitis sui tergebat: & osculabatur pedes
eius non enim erecta erat, sed ad Christi pedes pro-
noluta, cum eos lacrymis rigaret, capillis tergeret,
vngeret, osculabatur: rursum ca. 18. 11. *Pharisaeus stans
huc, apud se orabat: nec enim stetit credendum est,
cum oraret, hominem praeteritum profectum hypo-
critesum, & Ioan. 1. 26. *Ego baptizo vos in aqua, medius
autem vestrum stetit quem vos nescitis, id est, inter vos
est, praesens vobis adest.* Quarta quaestio altera pro-**

*Syllabus
scripturae
familiaris.*

F f
posita

posita consimili quaestione soluitur. Queritur, cur Ioannes solum Magdalenam angelos vidisse dicat, ceteri Evangelistae plures dicant, quae videtur, fuisse mulieres? Quae o similiter ego, cur Ioannes sola Magdalenam ad monumentum venisse dicat cum ceteri Evangelistae plures mulieres venisse dixerint? Non fuit Evangelistis propositum omnia peritus commemorare. Plures iuxta crucem Christi mulieres erant; multi etiam viri, ut Lucas c. 23. 49. indicavit, Matthaeus c. 27. 55. tres tantum nominavit mulieres, quae ceteris & notiores & diligentiores erant, virum nullum. Eadem ratione Ioannes, & sola Magdalenam ad monumentum venisse dixit, & sola vidisse angelos, quia haud dubium est, quin Magdalenae praecipuus eius officii egerit partes, & omnium aliarum fuerit nobilissima. Quod vel ex eo intelligitur, quod ceteri etiam Evangelistae, cum plures nominant, eam semper primo loco ponunt, ut Matthaeus c. 27. 56. & hoc c. v. 1. & Marc. ca. 15. 40. & 16. 1. Quinta quaestio reliqua est, quae in solus Ioannis explanatione versatur, quae; omnium fere aliarum d. sibi culatate peperit: quomodo Ioannes significare videatur Magdalenam cum primam ad sepulchrum venire, nequam solum, neque Dominum vidisse, sed statim in lapide revoitum vidit, recurrisse, & Petro, Ioanni; nuntiasse, Tulereit Dominum meum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum post vero significat rediisse, & angelos, Christum; vidisse. Ta peripicue Ioannes dicere plerique interpretibus, visum est, vix eos alios Evangelistas, qui corarium dicere videbantur, explicandos putaverint. Ta peripicue mihi alii Evangelistae corarium dicere videntur, ut ex illis Ioanne explicandum putem. Nam si non sententiae perspicuitate, ceteri numero vincant, aequum est. Quis autem credat tres Evangelistas quasi communi consilio conspirasse, ut obscure loqueretur. Facilius credidit unum Evangelistam, qui obsecrare videtur, Magdalenam, & reliquis mulieres semel tantum ad monumentum venisse, & antequam Petro, & Ioanni nuntiarent, vidisse angelos firmisimam a nobis argumentis paulo ante probatum est. Quo ergo modo Ioannes interpretandus? Non se, ut ait, ut Evangelistis sepe contigit, in historia narratione serum gestarum ordinem & quae simul gesta fuerant, non simul, sed alia prius, alia posterius commemoravit; simul & Magdalenam venerat, & angelos viderat: prius venisse & lapidem vidisse retolutum post angelos vidisse, narrat. Quod probabilis videbitur, si huius ipsius non seruum ordinis causam aliquam non improbabilem reperimus. Putat Greg. Nyssoratus de resurrectione. 2. Magdalenam Petro, & Ioanni nihil de angelis, quos viderat, dicere voluisse, quod se delusam crediderit, nec veros fuisse angelos, propterea non dixisse Christum resurrexisse, sed tulereit Dominum meum de monumento, & nescimus, ubi posuerunt eum. Ego cu Ioanne meo, peripicere mihi videor eum omnibus praetermissis reb. eo properare voluisse, ut exponeret, quomodo ipse, & Petrus continuo ad primum Magdalenae verbum ad videndum sepulchrum cucurrisset Itaque & angelorum, & Christi omnia visione, & Petri ad monumentum festinatione exponit; non vlla quide gloria cupiditate, quae ab eo tam procul aberat, ut ne nomen quidem suum exprimeret voluerit; sed studio probandae resurrectionis Christi, ut quamprimum se, & Petrum oculatos eius fuisse testes declararet, maiorque historiae ipsius haberetur fides. At non solum Ioan. dicit aliquis, sed neque ipsa quidem Magdalenae Petro, Ioanni; narravit se angelos, & Christum vidisse, quin indicat non vidisse, cum dicit, tulereit Dominum meum de monumento, & nescimus, ubi posuerunt eum; si enim angelum vidisset, & ab eo de Christi resurrectione fuisset edocta dixisset, ut resurrexisset Christum, non de monumento sublatum fuisse, idque & angelorum visione, & testimonio confirmasset: dixisset,

A quod multo plus ad faciendam fidem ponderis erat habiturus se Christum ipsum vidisse. Quid si propterea Petro, & Ioanni se angelos & Dominum vidisse non dixit, quia simulatim primum audiverunt verbum non expectatis pluribus ad sepulchrum cucurrerunt? Quid si prudenter noluit illis angelorum, & Domini visionem exponere, sed ita narrare factum, quasi sublatum solum de sepulchro Christum putaret, ut eos & ad visendum sepulchrum, & ad quaerendum Christum magis accenderet, credens fore, ut si ad monumentum irent, & angelos, sicut ipsa, & Christum viderent: nec suo illis testimonio iam opus esset? Obiure videtur, quod Lucas c. 24. 23. scribat, mulieres discipulis narrasse etiam ad sepulchrum vidisse angelos, & quosdam ex discipulis, id est Petrum, & Ioannem ad sepulchrum cucurrisse, sed non dissimile vero est initio mulieres nihil de visis angelis, & Christo dicere voluisse, neque de ipsa Christi resurrectione, quae qua affirmare, sed quasi furto sublatum existimarent, statim dixisset, tulereit Dominum meum, neque ubi posuerunt eum: ut quoad modum diximus, ad visendum sepulchrum discipulos excitarent; quod ad excitandum Petrum & Ioannem ceteris ardentiores satis fuit, ad excitandos, & persuadendos reliquos satis non fuit, ideo egressus in Petro, & Ioanne, ut ceteris discipulis hanc facerent: res totam claris exposisset, narrasset, & angelos, & Christum vidisset. Hoc enim Christus apud Marc. c. 16. 14. illis exprobrauit, quod is, qui viderat eum resurrexisse, non crediderunt. Hec interpretatio & ipsa per se credibilis est, & ab is, qui credere noluerunt, refutari non potest: hac enim ratione Evangelistae inter se omnes maxime conveniunt. Ioannes ergo suum, & Petri ad sepulchrum advenit primum narrare voluit. Quod cum fecisset, redit per anaphorae modum ad exponendam angelorum, & Christi visionem. Maria autem stabat ad monumentum foris plorans: dum ergo flet inclinavit se, & prospexit in monumentum, & vidit duos angelos in alio. Quod autem dicit inclinasse se, cum Marc. & Luc. in monumentum introiisse dicat, contrarium non est: virum enim fecit & introit, & inclinavit se, ut sepulchrum videret: aut inclinando se introit, cum non pedes, sed caput, & corpus intra monumentum immisisset, ut sepulchrum videre posset.

4. Praeterea autem eius. Angeli, de quo proxime loquebatur. Quamquam & terra motu terribis fuisse custodes credendum est: sed quia res naturalis videri poterat, multo magis angeli conspectu terribi sunt. Quo autem modo angelos viderint, cum ipsi foris, angeli, ut diximus, intra sepulchrum essent, non sine causa quaeri potest. Credibile est angelos cum primam venerunt, & primum ab officio monumenti lapidem removerunt, etiam foris ostendisse sese, ut custodes viderent, ac terrentur, cum eam etiam ob causam venissent, ut custodes Christi resurrectionis testes vel inutos esse cogerent. Credibile etiam custodes, postquam removerunt lapidem, in gressos intus, antequam mulieres accederent, ut viderent, num Christi corpus in sepulchro esset, quod ostendit, ac fides fuit omnium fuit fuerat, atque tunc intus sedentes vidisse angelos.

Et facti sunt velut mortui. Exanimis praeterea timore, quod & Danieli, cum angelum vidisset, accidisse legitur cap. 10. 8. Et non remansit, inquit, in me fortitudo, sed & spes mea immutata est in me, & carcaui, neque habui quicquam virum. Tunc venunt autem custodes non humano tantum timore, ne a se quasi Christi custodibus eius corpus repeteretur, quod cum reddere non possent, quasi autem negligentia sua discipuli furati essent, aut ipsi pecunia corrupti illis tradidissent, poenas laerent: sed multo etiam maxime divino, ne, cum viderent Christi resurrectionem diuinitus accidisse, eisque cianitatem confirmasse, diuinitus etiam aut immo solo fulmine, aut desiccante terra ab eo punirentur, ut qui ludicorum

Angeli apparentibus aliter bonialiter mali timet

deorum sceleris operam perficissent: quemadmodum Pilatus, cum audiisset eum filium esse Dei, condennare timuit, & absoluiti quaesivit occasione loa. 19. 8. Timuerunt etiam viso angelo mulieres versu 8. & Marci 16. 6. 8. & Lucae 24. 5. sed nullus Evangelista indicat tantum eorum, quantum militum fuit: fuisse timorem, ut exanimis fierent. Cora vero Lucas verendum potius timorem, quam vllius periculi metum fuisse significat. Cum, inquit, timereit, & declinarent vultu in terram. Vultum enim in terram declinare non tam fuit timoris, quam verecundiae. Et verò quis insolito, & supra humanum angelorum viso non timeat? Timuit Daniel cap. 10. 8. 16. Timuit Zacharias Luc. 1. 12. Timuit ipsa Maria virgo Luc. 1. 29. Sed aliter boni, quia mali timent. Auger enim malis mala consuevit timorem. Timent mali, ut nequam senia, ne poenas dent, timent boni, ut filij, ne coram angelis minus reuerentes esse videantur, & quia non potest humana infirmitas diuinum ferre conspectum. Timent milites, & exanimantur. Timent mulieres, sed non exanimantur, quia, ut D. Antotius, quemadmodum in Comment. refert D. Thom. & D. Hieronymus hoc loco dicit, cum bonus angelus bonis hominibus apparet, etiam si initio insulato aspectu timorem incitat, ad extremam consolationem, & animi tranquillitatem relinquit. Mulieres ergo, non milites angelus timentes consolatur, ver. sequenti. Nolite, inquit, timere vos, ut D. Hieron. & prout Iuuenius adnotauerit. Hac enim vim habet promota illud, vos, ut situm dicitur sumus.

5. Respondens autem angelus. Id est, exorsus verba facere, sepe enim hunc iam Hebraicum expositum, quod *777* & respondere significat, & loqui incipere, ut supra c. 11. 25. & c. 22. 1.

Nolite timere vos. quasi dicit, milites timeant, qui malo huius animo quasi Christi resurrectione impedituri venerunt; vos, quae non ut impediatis, sed ut pietatis illi, & charitatis officium exhibeatis, venistis, nullam timere de causam habebitis. Hac est vis illius pronominis vos, quasi illas militibus opponat, ut Cyril. Hierosolym. Catech. 14. Christof. hom. 90. Gregor. hom. in Euang. 21. Beda, Euthymius, & Theophylactus adnotauerunt, *Paucenr*, inquit Gregorius, *illi, qui non amant aduentum supernorum civium, pertimescant, qui carnalibus desiderijs pressi ad eorum societatem pertinere posse desperant, vos autem, qui pertimescitis, quae vestros concines videtis?*

Scio enim, quod Iesum, qui crucifixus est, quaeritis. Reddie causam, acio timere non debeant, quod non malo, sed bono, acio venerint animo, ut Christi corpus quaerent, & religiosum illi in functionis officium exhiberent: idque se scire confirmat, ne forte, quamuis bona sint conscientia, tamen propterea aliqui a se mali timeant, quod nesciunt qua de causa venerint, aut ad furandum corpus aut ad aliquid aliud agendum mali venisse suspicari possit. Quod autem Christum, & Iesum proprio appellat nomine, & crucifixum fuisse dicit, ad faciendam etiam pertinet fidem, & ostendat se recte Christum nosse, nec ignorare eum, & crucifixum, & mortuum, & eo loco sepulchrum fuisse; scire tamen se eum resurrexisse. Apud Marcum 16. 6. *Iesum Nazarenum crucifixum* angelus Christi appellat, pluribus verbis Christi describens, quod eodem pertinet. Sed Matthaeus Nazarenum verbum praetermisit, Lucas cap. 24. 5. alia videntem eum mortuum: Ioannes rursus alia ca. 20. 13. *Mulier quid ploras? quia quae Iesum credendum est. Primum mulieres coepisse plorare, cum sepulchri ostium apertum fuisse, atque existimantes Christi corpus sublatum fuisse. Atque hoc est, quod scribit Ioannes, Maria autem stabat foris plorans, num nominans, omnes intelligens: mox plorantes in monumentum ingressas esse, angelofque illis dixisset, *Quid ploras?* & de sola Magdalenam loquens, ait Ioannes, Magdalenam vnam pro om-*

nibus respondisse, quia tulerunt Dominum meum, ut idem scribit Ioannes; tunc subiecit angelum, qui pro se, & altero angelo loquebatur, Nolite timere vos: scio enim, quod Iesum, qui crucifixus est, quaeritis videntem eum mortuum: quasi amicis verbis earum incredulitatem subreprehendat. Si enim Christi verbis, quibus adhuc viuens se tertia die resurrexerunt affirmauerat, fidem habuissent, non quaerent videntem eum mortuum, sed eum viuere pro certo sibi perfuissent. Ad extremum, subiecit, quod etiam Matthaeus, Marcus, & Lucas scribunt, non est hic, surrexit, easque inuisse ad Apostolos ire, & Christi illis resurrectione annunciare, ut iidem tres narrat Evangelista.

6. Non est hic, surrexit enim. Non satis fuit dicere non est hic; poterat enim illic non esse, nec tamen resurrexisse, quia inde translatus; aut furto sublati; propterea addit, surrexit enim; quod, id est non est hic, non quod translatus, ut vos putatis, aut furto sublati sit, sed quia resurrexit. Quod ne nouum & incredibile videatur addit, *Sicut dixit*, confirmans ex verbis Christi ipsius resurrectione, & eorum incredulitatem tacite notans, tanquam dicit, si Christi credidissetis dicenti se tertia die resurrexerunt die, supra c. 16. 21. & 17. 13. & 20. 19. & 26. 32. facile nunc sine meo etiam testimonio eum resurrexisse crederetis.

Venite, videte locum, ubi positum erat Dominus. Quod & suo, & Christi testimonio probauerat, nunc experientia confirmat, & ipso visu nititur fidem facere, *venite*, inquit, *videte locum, ubi positum erat Dominus*: Dominum cum eo eat, Deum coefferat. Quis enim praeter Deum angelorum Dominus est? Videtur de industria iidem etiam verbis, quibus auctore Ioanne, Magdalenam via fuerat. Illa dixerat tulerunt Dominum meum: ille dicit, *Venite, videte locum, ubi positum erat Dominus*, non solum suum, sed omnium & hominum, & angelorum Dominum vocans. Hoc enim indicat, cum absolute, & sine vlla adiectione Dominum appellat. Dissimilis certo consilio in hunc locum quaestione illam, quam hora Christi resurrexerit, quod hoc primum loco metio de eius resurrectione facta sit. Nocte illa, quod inter sabatum & primam hebdomadae diem, quam nos Dominicam appellamus, intercedit, resurrexisset, quod ego quidem sciam, nemo non dicit. Illud etiam apud omnes fere auctores constare video, non ante mediam noctem resurrexisse, etiam non defuerunt, qui propter Matthaei verba, *vespere autem sabathi* vers. 1. *vespere*, id est, nocte initio resurrexisse dixerint, ut Dionysius Alexandrinus in epistola ad Basilidem auctor est. Ea opinio neque fidem inuenit, & eorum verborum, quibus adducti sunt eius auctores explanatione, supra est a nobis refutata. Media resurrexisse nocte, sicut media etiam nocte natus creditur, multorum opinio fuit; qui, ut videm scribit Dionysius, propterea quadragesimae ieiunium media ante diem Paschae nocte soluebant, quod & in Synodo Constantinopolitana in Trullo habita, ut fieret, decretum est can. 89. ut Balsamon in comment. ad Dionys. scribit; idque est totius fere etiam Ecclesiae veteris consuetudine confirmatum, quae factum illud de resurrectione, quod nunc die sabathi hora vix aliquando decima celebramus, ad mediam noctem celebrabat. A huius aurorum circiter galli cantum resurrexisse crederunt. In qua sententiam Gregorius Nyssenus orat. 2. de resurrectione, magis inclinat. Romanos etiam ea hora, quasi tunc Christum resurrexisse crederet, solitos fuisse solvere ieiunium Dionysius auctor est. Euthym. etiam affirmat eam omnium sanctorum patrum opinionem fuisse, quam & ipse, ut probabiliorum, sequitur. Certissimum est quod & Gregorius Nyssenus in ea, quam paulo ante diximus, oratione, & Hieronymus quae. 4. ad Hedibiam, & Euthymius hoc loco moment, qua hora Christus resurrexerit, neminem scire posse mortalium; solum scire ipsum,

Qua hora Christus resurrexit

qui ut voluit, & quando voluit, resurrexit. Caterū si cum certa desunt argumenta, aliquis cōiecturis locus est, & in rebus incertis, q̄ similitum vero est dum verum ipsum appareat, pro vero tenendum, sub auroram resurrexisset, credendum est. Cū enim angeli ideo de celo descēderint, ut eum surrexisse testarentur: probabile est statim, ut surrexit, descēdisse, ne interim milites, aut ipsi, qui occluserant, sacerdotes sepulchrum aperissent, & corpus non inuenissent, furto sublatum putarent, idq̄ nō iam data pecunia, sed gratis rati se vera dicere diuulgarent: angelos autem sub auroram venisse ex eo manifestum est, q̄ ad eorū aduentum mota sit terra. Terræ autē motus mulieribus ad sepulchrum appropinquantibus, vt ait Marcus, oriente iam sole factus est. Tunc ergo Christus resurrexit, aut nō multo certe ante resurrexerat. Sed hanc opinionē tantum probabiliter habere volumus, quantum ea cōiectura qua a nobis probata est, habere iudicabitur.

7. Et cito euntes. Cito ire iubet, & vt quam primū, qui ob Christi mortem tristes erant, latissimo resurrectionis nuncio recreentur, & vt nutans eorū, antequam penitus cadat, fides sustineatur. Marcus c. 16. 7. angelum sic dixisse ait, Ite, & dicite discipulis eius, & Petro: Petro nominatim dici iubet, ne quia ter Christum negando peccauerat, exclusus esse ab eo beneficium videretur, vt Greg. ho. 21. in Euang. & Euthym. docuerunt.

Quia surrexisset: Sape eum Hebraicum explicauimus.

Et ecce praeceperat vos in Galileam. Indicat angelus Christum iam in Galileā descēdisse, aut q̄ ita putasset, aut q̄ sciret eo animo Christum fuisse, & cum resurrexit, ut iret in Galileam, & se illic discipulis ostenderet: nisi malum praesens tempus Hebræorum more pro futuro positum esse, quasi dicat, ecce praeceperat vos in Galileam, quantumcunque festinetis: sciebat enim Christum momento temporis huc illic volitare. Ignorabat, vt videtur, angelus, quod paulo post futurum erat, Christū se mulieribus in vrbe redeuntibus ostensū v. ille. Facit etiam hoc ad accendendum discipulorum studiū, vt cum audierint Christum iam, vt in Galileā praeceperat, descēdisse, magis eo festinent, & sequi non pigeret, si praere pigebat. Mira humana infirmitas est, mira incōstantia: multo erat facilius Christum in Galileam eūtem, & quidem iam suscitatum, atq̄ gloriosum, quam in crucem in firmum, & ignominiae plenum sequi. Atqui illud omnes polliciti erāt cap. 26. 25. ne hoc quidem praestiterunt. Nam cum haec a mulieribus discipulis narrata essent, v. 1. 2. ante illos sicut deliramentum verba illa, vt c. 24. 11. Luc. scribit. Duplex in hunc locum incidit quaestio. Altera, cur in Galileā potius, quam in Iudaea Christus se Apostolis ostendere voluerit. Altera cur contra quam decreuerat, ac dixerat, in Iudaea se prius, quā in Galileam iret, ostenderit. Priorem questionem pleriq̄ ad hunc modum explicant, ideo in Galileā discipulis apparere voluisse, vt liberius eū illis agere, eosq̄ docere possent: in Iudaea enim sacerdotum, & Phariseorum metus impedire discipulos poterat, vt Chrysost. homil. 90. & Euthym. exponunt, idemq̄ in comment. in c. 24. Lu. indicat Amb. Alii propterea in Galileā apparere voluisse, quod cum discipulis in Euangelium praedicaasset, plures ibi discipulos haberet, quos velle omnes eadem opera confirmare. Hieronymus & Beda aliam, sed allegoricam rationem reddunt, Galileam iuxta nomē suū omnī vicioꝝ voluntatū significare, ideoq̄ oportuisse Christi praesentia illustrari, vt Iliac. c. 9. 1. 2. quod supra c. 4. 15. Mathaeus ad Christi etiā praedicationem accommodauit, longe ante dixerat, Terra Zabulon, & terra Nephthali via maris trans Iordanem, & Galilaea gentium, populus qui ambulabat in te-

cur Christi
sue Aposto-
luse in Ga-
lileā ostend-
re voluerit.

nebris vidit lucem magnam. At tunc non statim eo ostendit quae secunda quaestio erat. Quoniam vidit cunctantes adhaec, & dubitantes Apostolos, nec iurores fuisse in Galileā, nisi prius se illis, vt eorum corroboraret fidē, Hierosolymā demōstrasset, vt indicat Ambrosius. non ergo sefellit fidē suā, sed sepeperat, quia plus praestitit, quā pollicitus erat. Proximitas se in Galileā discipulis apparuisse, appareret etiam Hierosolymā, vt Greg. Nyssen. scribit.

Ecce praedixi vobis. Haec verba eo pertinent, vt cū in Galileā Christum discipuli viderint, & credant non phantasma, non spiritum, sed ipsissimum esse Christum, cum expecti fuerint angelum vera praedixisse, ideoque non potuisse, nisi diuinitus locuti esse. Quare & Christum esse, quem videant, credere oportere, cum ab eodem argelo fore, vt eū viderent, praedictum fuisset. Sic Samuel, vt Sauli persuadere ea que illi praedixerat, futura esse, quaedam alia praedixit, que eodem die, Saul experturus erat, vt ea ceteris fidem faceret. Cum abiret, inquit, hodie ad me, inuenies duos viros iuxta sepulchrum Rachel in finibus Benjamin in meridie, diciteque tibi, inuenta sunt asinae, ad quas iteras perquirendas. 1. Reg. 10. 2. Eodem modo Christus Ioan. 13. 29. & nunc, inquit, dixi vobis, priusquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. Mar. 16. 7. paulo aliter dicit, v. 7. sicut dixi vobis, vt angelus non se, sed Christum hoc praedixisse dicat, alludens ad verba Christi, que paulo ante mortem discipulis dixerat, & postquam resurrexerit, praedecit vos in Galileam Math. 26. 32. fortasse hoc loco pro dicitur, sicut dixi legimus est: facili enim & Grace vnus littera mutatione, & Latini vnus detractione lapsus esse potuit, & sita legatur nulla inter Mattheum, & Marcum discordia erit: sed facile corrigere non audeo.

8. Et exierunt cito de monumento cum timore, & gaudio magno. Quod cito exierunt, & Angelorum iussu, qui versus praecedentibus dixerant, cito euntes dicite discipulis eius, & timore simul, gaudioque fecerunt. Vtrumque enim festinare homines cogit. Cur simul timerint, simul gaudia sint, facilius est, vt facta ex se quisque, si eo loco fuisset, coniectura diudicet, quam vt nos verbis explicemus. Timebant, quia angelos viderant, & coelestis diuinaeque naturae conspectum, quia ferre non potest, humana natura reformidat. Gaudebant, quia audierat Christum resurrexisse. Mar. ait. 16. 8. at ille eximie fugerunt de monumento: inuaserat enim eas tremor, & pavor, & nemini quicquam dixerunt: timebant enim. Quod autē dicit, nemini quicquam praetimore dixisse mulieres, nō ita intelligendū est, quasi nemini prorsus, ne ipsi quidem, quasi Christis, quae viderant, dixerint: nā ex Luca c. 24. 11. manifestū est, eas discipulis dixisse se in monumento vidisse angelos: sed significat Marcus eas in via adeo mutas fuisse, vt neq̄ ipsi, qui occurrerant, neque, ipse inter se aliq̄ aliis quidquam dicerent, sicut timore correpti homines facere solent.

9. Et ecce Iesus occurrit illis. Non satis cū his verbis cōuenire videntur, quae Marc. & Ioan. scribunt. Marc. 16. 9. ait, surgens autem Iesus mane prima sabbathi apparuit primo Mariae Magdalene, de qua dicitur septem demonia, quasi Christus non alius tunc mulieribus apparerit, nec Magdalena ipsi ad discipulos euntes, sed alias. Ioannes vero capite 20. 13. 14. 15. 16. 17. cum dixisset Magdalenam fuisse eam monumentū plorantē, cumq̄ se in monumentū inclinasset, vidisse angelos, qui eā interrogauerint, Mulier, quid ploras? inquit, eis, quia tulisti Dominum meum, & nescio, vbi posuerunt eum. Itae cam dixisset, conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantē, & non sciebat, quia Iesus est. Dicit ei Iesus, Mulier, quid ploras, quae quae illa existimans, quia hortulanus esset, dicit ei, Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum, & ego eum tollam. Dicit ei Iesus, Maria. Conuersa illa dicit

Surgere in
Apostolos
quoniam de
interdum
accipitur
Eua. d. 3. 6.

dicit ei, Rabboni, quod dicitur Magister, dicit ei Iesus, nolite tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Vnde autem ad fratres meos, & discipulos, Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum. Quod attinet ad Marcum minor est difficultas, cum enim illi propositum esset dicere Christum mulieribus apparuisse, praetermissis omnibus circumstantiis dixit eadem die resurrexisse Christum, non de resurrectione, sed vt ita dicam, de resurrectione loquens quasi prius sedisset, & Magdalena apparuisset. Surgere enim Hebraica phrasi dicitur, qui aliquid operis aggrediretur, etiā si verum non surgat, vt Capiti populus in aduocare, & bibere, & surrexerunt ludere, id est, inceperunt, & supra ca. 24. 11. multi Pseudoprophetae surgent, id est, exsistent, aut se demōstrare incipient, & ver. 24. surgent enim Pseudoprophetae. Non enim Marcus docere voluit, quia hora Christus resurrexisset, q̄ vt ver. 6. docuimus, incertū omnino est, fed qua hora Christus mulieribus apparuisset. Quod autem sola nōminet Magdalena, aut ideo fecit, q̄ soli prius Magdalena apparuit, vt paulo infra disputaturi sumus, aut q̄ omnibus simul mulieribus apparuerit, tamen cū sola prius Magdalena locutus fuerit. Verba Ioannis plus habent difficultatis. Sūrgitur, qui exsistit, bis se Christū mulieribus demōstrasse. Primum soli Magdalena adhuc iuxta sepulchrum herentis & retro respicientis, vt Ioannes dicitur videtur. Deinde omnibus mulieribus, quae ad sepulchrum venerant, vt discipulis nunciante rediētiibus. Nā cum omnes in monumento essent, digressis, vt abiret, alius Magdalenam adhuc plorantem iuxta sepulchrum restitisse, cumq̄ respexisset retro, vidisse Christum, ab eo interrogatam, quid ploraret, aut quid quereret, hortulanum rati respondisse, Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, & ego eum tollam, Christum respondisse nomine eam appellatam, Maria, & cetera, quae Ioannes narrat tunc accidisse, mox Magdalena profectā, inde ceteras quae praebant, mulieres curriculo cōsequutā, cumq̄ vna cū illis pergeret, Christum illis iterum simul euntibus apparuisse, vt hoc loco Mathaeus scribit. Sic D. Augustinus de consensu Euang. c. 24. & Scierus apud D. Thomam in comment. Alii duas quidem, sed aliter. Haec apparitiones fuisse putat, prius enim Magdalenam solum ad monumentum venisse, atq̄ tunc illi, quem admodum scribit Ioannes, visum fuisse Christum: deinde vna cum ceteris mulieribus ad monumentum rediisse, & cum inde rursum ad Apostolos reuertentur, Christum illis in via, vt ait Mathaeus, occurrisse, His Greg. Nyssen. auctor est. Vtramq̄ opinionem, quia bonos habet auctores, non tam probare cogor, quam non refutare. Sed nescio, quomodo mihi in sedet animo, vt vix mihi persuadere possum, aut Magdalena bis ad monumentum venisse, aut bis illi apparuisse Christum. Quid enim cogit nos ita sentire, cum Mathaeus aperte significare videtur, & omnes simul mulieres ad sepulchrum venisse, & omnes simul rediisse, & omnibus redeuntibus occurrisse Christum? Nam q̄ Marc. ait visum fuisse primum Magdalena, facillime interpretari possumus, vt Magdalenam non ceteris mulieribus, sed Apostolis opponat: vt sensus sit, non quidem prius Magdalena, quam ceteris mulieribus, sed prius illi, quam Apostolis apparuisse. Nam vt ver. 16. dicitur sumus, merito à Catholicis creditur, quamuis scriptum non sit, Christum primum omnium matri suae apparuisse. Quare non potest esse sensus primū apparuisse Magdalena, id est inter omnes mulieres primū ab ea visum fuisse. Quod autē Marc. solus nōminet Magdalenam, nec mirū est, cum Ioan. nullam aliam nec ad sepulchrum venientem, nec reuertentē, neque Christum videntem nominauerit, & constat ex aliis Euangelistis, & alias cum eo ad sepulchrum venisse, & reuertentes vidisse Christum. E cur solum no-

minauerit Marcus, paulo ante rationem exposuimus quod cum ea primū loqui coepit, & fortasse omnes, quae simul ibant, prima Christum viderit Magdalena. Quod autē Ioannes scribit, esse difficile videtur, haud multo difficilius explicare possumus. Primum, quod dicit Magdalenam ad sepulchrum stantem, atque plorantem conuenerunt vidisse Christum, sic intelligi potest, & conuersam dicat, non respicientem, sed redeuntem. Nam est contrarium videri potest, quod hortulanum Christum esse putauerit, quod non putasset, nisi in hortu, vbi sepulchrum erat, vidisset, id ipsum intelligi potest, vt dicamus Christum redeuntibus quidem iā mulieribus, sed nondū hortū egressis, aut egressis quidem, sed quasi ad hortū euntem Christum apparuisse, aut ea apparuisse forma, vt facilius hortulanus esse credi posset: ideo hortulanum existimasse. Quod autem Christum illum interrogasse dicit, quid ploras? credendum est, etiam, cum reuertentur, omnes, maximeque Magdalenam plorantem, quia vt Grego. Nyssen. ait, & ex hoc ipso Ioannis loco perspicuū est, Magdalena etiā asserunt angelo resurrexisse Christum, non facis credit. Nā postquā id angelus affirmauit, adhuc plorat, quā nō resurrexisset, sed furto sublatum fuisse crederet: adhuc dicit Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, adhuc dicit Apostolus Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus, vbi posuerunt eum. Ioan. 20. 2. cū enim haec dicit, iam angelum vidisse ver. 13. copiose probauimus. Quod autem solum Ioan. nōminauerit Magdalena, minus etiā mirū est, quā quod ea Marcus solum nominauerit, cum Marcus non eam solum, sed cum ea alias mulieres ad monumentum venisse dixerit. Ioannes autem solum venisse docuit. Non auderem dissentientibus tot interpretibus hanc sequi sententiam, nisi praclarum haberet auctorem D. Athanasium in oratione de Christi incarnatione.

Aucte, וְאַתָּה שָׁלוֹם Pax vobis, sic enim Hebraei salutare solent, quamuis Graeci interpretes vertant, & dicitur. Vt tunc autem Hebraei ea salutationis forma, cum alias, tum maxime, cum eos, quos salutant, non timere, sed bono animo esse iubent, vt Genes. 43. 23. & Iudic. 6. 23. & 19. 20. quod in hunc loco apte conuenit: quia enim timoris plenas mulieres videbat, hac ratione salutat, Pax vobis, quasi dicat, bono estote animo, non aduersarius, sed amicus vobis venio, quem admodum versus sequenti illis dicit, nolite timere.

Ille autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius. Ioannes 20. 17. indicat Magdalenam pedes Christi non tetigisse: prohibita enim à Christo dicit, & nolite tangere: nondum enim ascendi ad patrem meum. Si eadē, vt ego existimo, haec fuit vtilis, de qua Mathaeus, & illa de qua Ioannes scribit, non difficile potest ea, quae inter Euangelistas videtur esse, repugnancia conciliari. Ioannes enim non dicit Magdalenam pedes Christi non tetigisse, sed Christum dixisse, nolite tangere. Atqui fortasse, cū hoc Christus diceret: iam tetigerat, vt nonnulli etiam interpretes existimant: fortasse Christo etiam prohibete tetigit, vt res importuna, & pernix esset amor. Simile enim supra ca. 9. 30. 31. legitimus exemplum, cum Christus caecos curasset, illisque praecipisset dicens videte ne quis sciat illi, inquit Euangelista caecantes dissimulantur eum in terra illa. Obedientiq̄ enim, & pietatis genus esse putauerunt Christo in hac re nō obedire. At solum Ioan. Magdalenam prohibitam fuisse dicit, ne tangeret Christum. Quid ita omnes prohibete sint, sed Ioan. q̄ de sola Magdalena loquebatur, licet solum ad sepulchrum venisse dixerat, solum vidisse Christum, ita solum prohibita tangere fuisse dicit: At ceteri Euangelistae, qui de aliis loquuntur, nō dicit eas fuisse prohibitas: nec Magdalenam prohibitam dicunt: quem admodum er-